

Vad hände sen?
Fynd av efterreformatoriska mynt i svenska landsortsskylkor
1521-1611

Arkeologi II uppsats
Stockholms universitet
Av: Valdemar Gerdin
Vårterminen 2009
Handledare: Kenneth Jonsson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	3
1.1 Syfte	3
1.2 Frågeställning.....	3
1.3 Metod och teori	4
1.4 Källmaterial.....	4
1.5 Tidigare forskning.....	4
1.6 Källkritik	4
1.7 Definitioner och förkortningar	5
2. PERIODEN 1450-1520	5
3. ANALYS, TOLKNING OCH RESULTAT	6
3.1 Valörer 1521-1611	6
3.2 Reformationens konsekvenser för kyrkan	6
4. GUDMUNDRÅ KYRKORUIN	10
5. SLUTDISKUSSION OCH SAMMANFATTNING	11
6. KÄLLFÖRTECKNING.....	11
6.1 Muntliga källor.....	11
6.2 Otryckta källor	11
6.3 Tryckta källor.....	12

1. INLEDNING

Vid utgrävningar av medeltida sockenkyrkor har man funnit stora mängder mynt. Detta har oftast skett då man lagt in värme i kyrkan och därför varit tvungen att lyfta golvet. Dessa mynt är främst från perioden 1150-1520. År 1992 sammanställde Henrik Klackenberg samtliga mynt som registrerats vid utgrävningarna av närmare 200 medeltida landsortskyrkor i det medeltida Sverige och Finland utom Gotland i sin avhandling *Moneta nostra*. Klackenbergs syfte var att visa hur monetariseringen skedde i Sverige, vilket innebar att man använde mynt istället för att bedriva byteshandel. Under 1200-talet var myntbruket väl utbrett, men i de norra delarna av Sverige hade denna förändring inte helt skett förrän i slutet av 1400-talet (Klackenberg 1992: 179).

Klackenberg avslutade presentationen i sin avhandling 1520. Jag har nu närmare granskat perioden 1521-1611 (efterreformationstiden) då Sverige gick från den katolska till den protestantiska kristendomen. Geografiskt begränsas undersökningsområdet till det dåtida svenska fastlandet samt Öland. I Klackenbergs avhandling delar han in fynden i 50-års perioder. Eftersom i stort sett alla mynt i mitt källmaterial är årtalsförsedda har jag valt att dela upp mynten i 10-års perioder då detta bör ge tydligare svar på mina frågor.

Utgångspunkten är de 164 sockenkyrkor i Sverige som Klackenberg presenterade. För totalt 150 sockenkyrkor av dessa har det gått att få fram uppgifter om fyndinnehållet. Det gör att det skulle bli möjligt att göra rättvisa jämförelser (jfr kap. 1.6 nedan). Vid min genomgång visade det sig emellertid att bara 54 av de 150 kyrkorna hade myntfynd från perioden 1521-1611. Totalt har jag registrerat 185 mynt för perioden i dessa kyrkor. Samtliga mynt jag valt att katalogisera för uppsatsen är svenska för att lättare kunna besvara min frågeställning. Jag är även medveten om att det finns kyrkor med material från 1521 och senare som Klackenberg inte hade med i sin avhandling. Dessa kyrkor kan vara ett bra komplement för framtiden att granska för att få en bättre spridningsbild. Fem kompletterande kyrkor som Klackenberg inte hade med i sin avhandling ingår därför i min studie, men det har inte varit möjligt att göra en heltäckande inventering av alla tänkbara kyrkor med material efter 1520. Jag har valt att sluta 1611, då det skedde ett tronskifte samt att 1624 blev koppar den viktigaste myntmetallen och kopparmynten präglades i mycket stora upplagor i låga valörer.

1.1 Syfte

Uppsatsens syfte är att utifrån de sockenkyrkor där jag funnit grävningsmaterial studera mynten från perioden 1521-1611. Klackenberg ville visa på när den svenska landsortsbefolkningen fick ett mer regelbundet användande av mynt. Därför presenterar denna uppsats skillnaden på myntfynden under perioden 1450-1520 resp. efter reformationen. Utifrån dessa studier av myntfynden kan en bild ges hur det svenska folket och kyrkan reagerade på reformationen. Eftersom ritualerna i kyrkan förändrades med reformationen kan myntmaterialet efter 1520 inte användas för att se hur monetariseringen utvecklades.

1.2 Frågeställning

- 1 Kan man utifrån mynten 1521-1611 se en skillnad på myntfynd i kyrkor före och efter reformationen och hur kan man tolka det?
- 2 Finns det markanta geografiska skillnader?

3 Hur är höga respektive låga valörer fördelade i fynden?

1.3 Metod och teori

En kvantitativ och jämförande metod har använts för att skapa en spridningsbild av mynten. Utifrån grävningsrapporter har fakta samlats in för att sedan bearbetas med databasprogrammen dBase samt ArcGIS. Med hjälp av programmen har mynten sorterats i olika grupper för att kunna katalogiseras. Utifrån de katalogiserade mynten har spridningskartor skapats.

Materialet tolkas ur ett kontextuellt perspektiv för att se hur spridningen skiljer sig mellan de olika kyrkorna. I det fall det finns kraftiga avvikelser i något av fynden kommer detta att försöka tolkas ur ett postprocessuellt perspektiv. Detta för att på ett nytt sätt kunna förklara fyndvariationen i olika kyrkor samt hur folk reagerade som de gjorde på reformationen.

1.4 Källmaterial

Informationen är samlad ifrån litteratur rörande myntfynd i Sverige men framförallt från grävningsrapporter. Det skulle även vara intressant att se om det finns skillnader på myntens lokalisering i kyrkan och om dessa skiljer sig mellan de olika perioderna. Av tidsbegränsning var detta inte genomförbart för denna uppsats.

1.5 Tidigare forskning

Den forskning som tidigare skett om sockenkyrkor har rört perioden före reformationen; myntfynd efter 1521 har aldrig sammanställts. Klackenbergs menar att anledningen till att man finner mynt i kyrkor är att de kan ses som offerspill, vilket betyder mynt som tappats av besökare eller personer som vid insamling av mynten själva tappat dem. Mynten placerades antingen i en offerstock eller på själva altaret vilka stod placerade utmed långhusets vägg. Man offrade även vid helgonbilder och liknande som fanns i kyrkan (Klackenberg 1992: 40).

1.6 Källkritik

På grund av problem att finna uppgifter om fynden i kyrkorna nedan kommer dessa inte att vara med i arbetet.

Baltak Vg	Myresjö Sm	Sankta Birgitta kapell Öl
Hyringa Vg	Misterhult, Sm	Ekeby Sö
Härlanda Vg	Pata kapell Sm	Bergvik Hs
Ljur Vg	Gladhammar Sm	Borg Öl
Nödinge Vg	Nässjö Sm	

Utifrån att bara jämföra materialet med Klackenbergs avhandling av sockenkyrkor har bara svar kunnat ges utifrån dessa likheter och skillnader. Ett framtida projekt skulle vara att se på om det finns avvikelser i materialet som behandlar stadskyrkor och domkyrkor och om de skiljer sig åt efter reformationstiden.

Fr.o.m. 1522 har nästan samtliga svenska mynt årtal och i den mån detta är läsligt kommer de att presenteras med SM-nr. Om mynten är fragmentariska eller kraftigt korroderade kan de sakna årtal.

1.7 Definitioner och förkortningar

Detta görs då det skall vara lättare att urskilja likheter och skillnader mellan de olika landskapen och fyndorterna.

Dr Dalarna	Sm Småland	Vs Västmanland
Ds Dalsland	Sö Södermanland	Ån Ångermanland
Gä Gästrikland	Up Uppland	Ög Östergötland
Hs Hälsingland	Vg Västergötland	Öl Öland
Me Medelpad	Vr Värmland	
Västra Götaland	(Västergötland, Dalsland, Värmland)	
Östra Götaland	(Östergötland, Småland, Öland)	
Svealand	(Södermanland, Närke, Västmanland, Dalarna, Uppland)	
Norrland	(Hälsingland, Medelpad, Ångermanland)	

2. PERIODEN 1450-1520

Klackenberg har normalt delat in sitt material i 50-årsperioder. Perioden 1450-1520, som omfattar 70 år, är den som är mest relevant som jämförelse med 1521-1611. Det totala antalet mynt Klackenberg presenterade från åren 1150-1520 är 6.181 ex. det totala antalet mynt från perioden 1450-1520 är 1.676. Av dessa är endast 513 svenska, vilket innebär att över 70% av mynten är utländska. Detta skiljer sig mot efterföljande period som uppsatsen presenterar då merparten av de mynt man funnit i kyrkorna varit svenska. Endast några dussin av de funna mynten från 1521-1611 har haft utländskt ursprung. Jämför man föregående period med följande utifrån de mynt som varit svenska finns det ingen större skillnad förutom i Vs där man funnit 104 mynt från perioden 1450-1520 medan man för 1521-1611 endast funnit 4 ex, (jämför tabell 1 och 2).

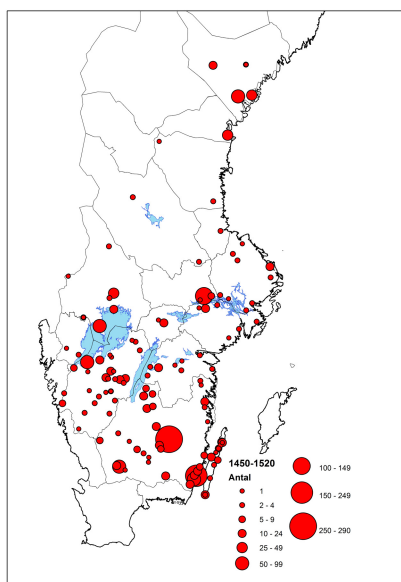

Fig. 1. Fynd 1450-1520 med samtliga mynt funna i kyrkor från perioden. En jämförelse med tab. 1 visar skillnaden på det svenska och utländska materialet.

	1450-1520	1521-1611
Dr	3	4
Ds	-	2
Gä	2	1
Hs	3	-
Me	30	1
Nä	22	-
Sm	113	71
Sö	19	9
Up	36	12
Vg	21	29
Vr	15	10
Vs	104	4
Ån	112	39
Ög	7	10
Öl	23	11
<i>Totalt</i>	<i>509</i>	<i>203</i>

Tab 1. Fynd av svenska mynt från period 1450-1520 resp. 1521-1611.

3. ANALYS, TOLKNING OCH RESULTAT

3.1 Valörer 1521-1611

Under perioden 995-1521 hade man på fastlandet mynträkning i penningar, denna skilde sig dock mellan Svealand där det gick 192 penningar på en mark medan det i västra Götaland gick 384 penningar på en mark. Den svealändska penningen hade en vikt av 0,30 g medan den götaländska penningen vägde 0,15g (Lagerqvist 1995:296).

När Gustav Eriksson Vasa blev Sveriges riksföreståndare 1521 och senare konung 6 juni 1523 (Lagerqvist 1995:125) förändrades valörerna. År 1522 infördes det första 1-öret, vilket motsvarade 24 penningar. Under Gustav Vasas regeringstid behölls de äldre lägre valörerna och man införde de första högvalörerna; daler och mark. Dessa nya valörer brukades även av de följande konungarna Erik XIV, Johan III, Sigismund samt Karl IX.

3.2 Reformationens konsekvenser för kyrkan

Då Gustav Vasa tog över makten i Sverige beslutade han om en kyrklig reformation 1527, då han beslagtogs större delen av kyrkans egendomar och klenoder. Med tronskiftet skedde även en rad förändringar som verkar att ha irriterat folket (Larsson 2005:222f). Vid riksdagen 1544 i Västerås beslutades det att Sverige inte längre tillhörde den katolska kyrkan utan var ett evangeliskt rike (Lindqvist & Sjöberg 2006:213).

Med beslutet förbjöds de offerstockar som tidigare hade varit en av de platser där man nerlagt bidrag till kyrkan. Gustav Vasa befälde att kyrkorna skulle lämna ifrån sig större delarna av sina ekonomiska tillgångar samt delar av sitt kyrksilver. Kungen bedrev sitt reformationsarbete mycket hårdhänt, och det vållade stort folkligt missnöje samt flera uppror (<http://ne.se/lång/reformationen>). Satte man sig emot den nya kristna läran blev man betraktad som kättare och hedning (Lindqvist & Sjöberg 2006:213).

En tolkning av detta skulle kunna vara att folket såg kyrkan som en samlingsplats inte bara för gudstjänster. Kyrkan var under medeltiden även en mötesplats där man träffades till vardag och helg (Melin 2008; Larsson 2005:227). Om detta var en av de naturliga samlingsplatserna, skulle det även kunna vara så att folket i byn såg sig själva som upphovsmän till kyrkan (Melin 2006:42). Därför är det inte helt osannolikt om ett missnöje uppstod p.g.a. detta (Larsson 2005:223). Det kan även bekräftas genom fynd av kyrkoartefakter som medvetet lagts ner i jorden för att gömmas undan från reformationen (SHM 41351; Larsson 2005: 226f).

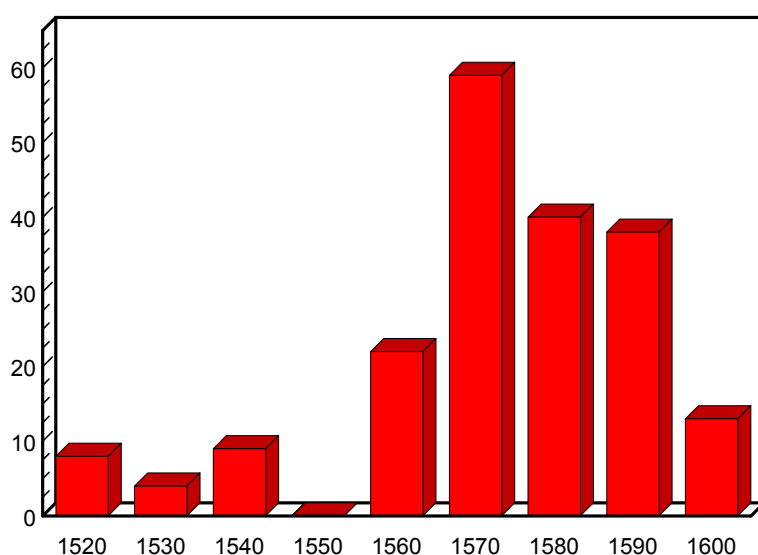

Fig. 2. Totalt antal mynt 1521-1611.

1520-1529	8	1570-1579	59
1530-1539	4	1580-1589	40
1540-1549	9	1590-1599	38
1550-1559	-	1600-1611	13
1560-1569	19		

Tab. 2. Mynten fördelade på decennier.

Det totala antalet mynt kan inte visas då 12 mynt varit i så dåligt skick att året inte varit läsligt. Man kan tydligt se en kraftig minskning av myntfynden i kyrkorna 1521-1611 mot perioden 1450-1520 utifrån Klackenbergs sammanställning och resultatet från denna uppsats. Klackenbergs registrerade totalt 1676 varav 513 är svenska mynt från perioden 1450-1520. Det totala antalet fynd från följande period 1521-1611 är endast 185 mynt. Det finns dock en kraftig avvikelse om man jämför de första fyra decennierna med de resterande. Mellan 1521-1611 är Gustav Vasas regeringsår de fyndfattigaste åren på seklet med endast 12 mynt fram till 1549. När Gustav Vasa avled 1560 ökade fynden kraftigt. Vad är då anledningen till detta?

En tolkning skulle kunna vara att detta sker p.g.a av den stora inflationen som skedde. Under Erik XIV regeringsperiod bedrevs en myntning som var större än faderns. Även silverhalten i markmynten sänktes med ca 30 % (Lagerqvist, 1995: 147). De mynt man funnit av Erik XIV är nästan uteslutande halvören. Detta kan även bero på att de lägre valörerna påverkades av inflationen. Som exempel innehöll 1 öre 1522 1,27 g silver medan 1 öre 1564 endast innehöll 0,68 g silver.

Under Johan III:s 25 regeringsår inträffar den största inflationen i landets historia. Mellan 1590-1592 sker en värdeminskning på de lägre valörerna med ca 90% (Lagerqvist, 1995:154). Under inflationen 1571-1574 är det mycket tydligt på att det delvis var betalningen för Älvsborgslösen 1570 som ledde till den kraftiga försämringen av mynten. År 1573 innehöll 2-öret endast 86/1000 silver medan resterande var koppar. Att döma av stapeldiagram 1 är perioden 1570-1579 dominerande. Av de mynt som registrerats för perioden utgörs 33 ex. av 2-öret från 1573, SM 65. Mycket talar därför för att det var den kraftiga inflationen under 1570-talet som har lett till den ökande fyndmängden. Då de dåliga mynten var näst intill värdelösa var de lätta att ge ifrån sig och man letade inte efter dem då heller. Dessa mynt finner man i fynd fram till 1600-talet början. Den längre cirkulationstiden gör även att de hade större chans att tappas.

Att döma av diagram 1 och genom den tidigare tolkningen med inflationen som utlösare för ökningen i fyndmaterialet kan man även följande decennium 1580-1600 se en ökning till skillnad från början av seklet. Två decennier efter den första stora inflationen kan man genom myntmaterialet se tydliga paralleller till 2-öret 1573. År 1592 hade fyrken fallit till en bottennivå och den hade då endast en silverhalt av 6/1000 vilket motsvarar 0,0095 g (Lagerqvist 1995:155). Om man gör en liknande analys av fynden från denna period är merparten av de mynt man funnit fyrkar från 1577-1592.

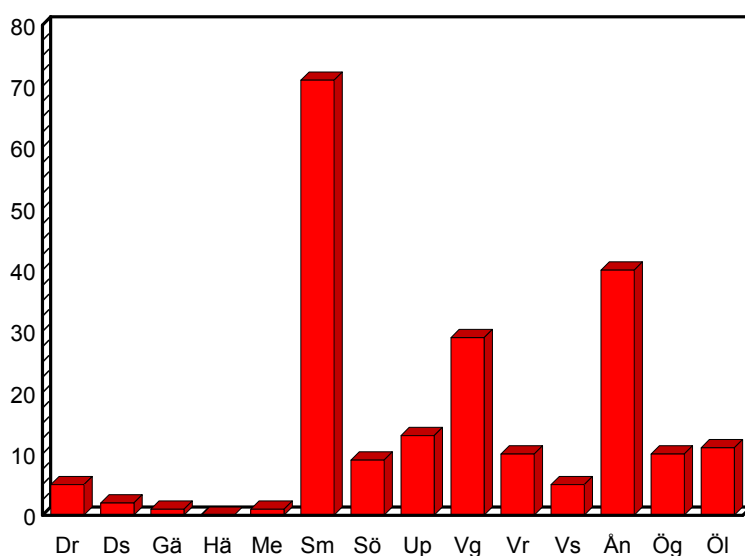

Fig. 3. Totalt antal mynt fördelade per landskap.

Dr	4	Sm	71	Vs	4
Ds	2	Sö	9	Ån	39
Gä	1	Up	12	Ög	10
Hä	-	Vg	29	Öl	11
Me	1	Vr	10		

Tab. 3. Totalt antal mynt per landskap.

Som framgår av fig. 3 och tab 3 varierar antalet mynt kraftigt mellan olika landskap. Största antal mynt finns i Sm med 71 ex. följt av Ån med 39 ex. och Vg med 29 ex. Landskap som Up, Ög och Öl har bara 10-12 ex. vardera. Det finns således ingen koppling mellan folkrika landskap och många mynt.

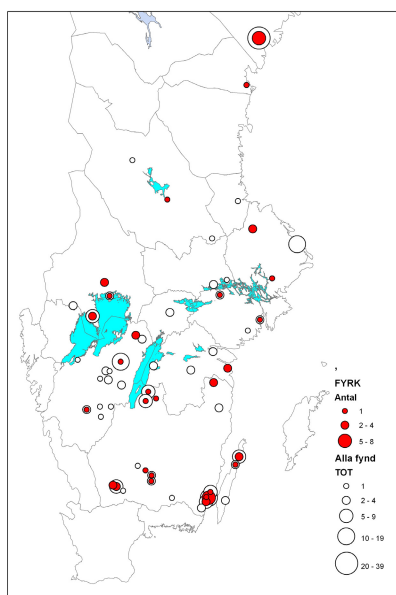

Fig. 4. Fynd med fyrkar 1573-1592.

Totalt har 30 fyrkar mellan 1573-1592 funnits i 19 kyrkor se karta 1. Dessa kyrkor utgör ca 7 % av det totala antalet undersökta kyrkor för denna uppsats. Dessa mynt är relativt jämt fördelade över landet med ca 1-2 mynt per kyrka. Vid utgrävningen av Gudmundrå kyrkoruin fann man dock 8 ex. Det totala antalet mynt man fann vid grävningen var 39 ex. De vita ringarna visar det totala antalet mynt på respektive fyndort.

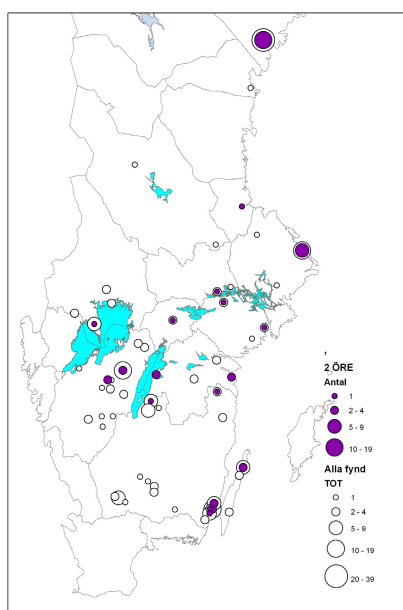

Fig. 5. Fynd med 2 öre 1573.

Totalt har 33 ex av 2 öre från 1573, SM 65 funnits i 16 kyrkor, se karta 2. Dessa kyrkor utgör ca 9 % av det totala antalet undersökta kyrkor för denna uppsats. Dessa mynt är relativt jämt fördelade över landet. Vid utgrävningen i Gudmundrå kyrkoruin fann man 12 ex av 2 öre 1573, totalt fann man 39 mynt från 1521-1611. Upplagan för 2 öre 1573 är inte känd, men som jämförelse kan nämnas 2 öre 1573 präglades i 876.688 ex och ½ öre 1591 präglades i 5.506.961 ex. (Tingström 1972:276). Av den förra finns inget ex. i mitt material och av den senare finns 5 ex. Upplagan för 2 öre 1573 bör därför ha varit enormt stor. Det finns även en annan möjlig förklaring till att 2 öre 1573 är så vanlig i fynden. Kollekt hade tagits upp i kyrkorna under medeltiden, men i kyrkoförordningen 1571 föreskrevs uttryckligen att varje helgdag skulle kollekt tas upp till de fattiga (Melin 1956:sp. 477). Det kan ha gjort att myntfynden i kyrkorna ökade från denna tid.

4. GUDMUNDRÅ KYRKORUIN

Gudmundrå kyrkoruin är den kyrka där man funnit flest mynt från perioden 1521-1611. Av det totala antalet mynt man fann är endast ett mynt från Gustav Vasa. Föregående period 1450-1520 har Klackenborg registrerat 85 varav 65 mynt är svenska. Av det totala antalet granskade kyrkor har Gudmundrå närmare 400 % fler mynt från perioden 1521-1611 än Hagby kyrka i Småland som kommer på andra plats. Gudmundrå byggdes troligen under 1200-talet (Runer 2006:310). Det yngsta myntet man fann i kyrkan var från 1677 (SHM 22846). I Ångermanland är endast sex kyrkor utgrävda av totalt ca 40 st. I de sex kyrkorna har man funnit totalt 40 mynt från perioden 1521-1611.

Gudmundrå omnämns första gången 1314 som Gudmundaradh, (Anonym förf. 1941:4). Gudmundrå var den minsta socknen kring 1314 och den mer kustnära socknen Nordingrå den största (anonym förf, 1941:4). Vid utgrävningen 1938 fann man tre pilgrimsmärken som visade den heliga Birgitta. De tre pilgrimsmärkena härstammar från 1400-talet. Att finna dessa märken i kyrkor bör räknas som ovanligt. Att de dessutom hittades i en kyrka så pass långt norr ut är ytterst sällsynt. (Wagndal 1951:8). Att man funnit dessa bör tyda på en nära kontakt med kyrkor i södra Sverige där de främst funnits. Under 1400-talet renoverade man kyrkan kraftigt och ett nytt altarskåp beställdes 1490-1530 av Haken Gulleasons verkstad (Wagndal 1951:8ff). Kyrkan drabbades av reformationen och fick 1531 betala 80 mark i lösen för att behålla sin enda kyrkklocka. År 1548 krävdes kyrkan på den förgyllda monstrans man ägde. I utbyte fick kyrkan ett exemplar av Gustav Vasa bibeln tryckt 1541 vilken motsvarade värdet på en häst (Wagndal 1951:9).

Under mitten av 1500-talet fanns även av okänd orsak ett stort område i Ångermanland där många byar låg öde (Högberg 1901:6). En möjlighet är att det legat öde från pesten vid 1300-talets mitt. År 1550 fanns det 59 jordägda områden inom Gudmundrå socken. Trettio år senare hade denna siffra ökat till 63 (Högberg 1901:6). År 1550 uppgår den statliga skattens uttag från Gudmundrå till 40 säland (sådesland) (Högberg 1901:7f). År 1571 blir Gudmundrå skattskyldiga som de flesta av Sveriges socknar att betala för Älvsborgs lösen. Under mitten av 1570-talet befinner sig kyrkan i mycket dåligt skick och begär statlig hjälp för renovering ”kyrkan begynner flux förfalla och att de för fattigdoms skull ingen råd hafa samma

deras kyrka igen upprätta” (Wagndal 1951:8) År 1576 beviljade Johan III 4 pund spannmål som bidrag.

5. SLUTDISKUSSION OCH SAMMANFATTNING

Vid utgrävning av kyrkor utgör medeltida mynt en stor fyndkategori. De har betecknats som resultatet av offerspill, d.v.s. mynt har offrats i kyrkan vid olika tillfällen och en del har sedan tappats när de skulle samlas ihop av kyrkans personal. Att reformationen påverkade kyrkan är sedan länge känt genom andra källor, men har aldrig tidigare analyserats genom myntfynden i sockenkyrkorna.

Efter reformationen upphörde inte myntfynden i kyrkorna, men de minskade drastiskt. Klackenbergs kyrka registrerade 1.676 mynt från perioden 1450-1520 (varav 513 var svenska). I min undersökning är antalet svenska mynt från perioden 1521-1611 sammanlagt 185. Antalet utländska mynt har inte registrerats, men utgör ett begränsat antal. Merparten av de mynt man funnit är låga valörer; penningar, fyrkar, örtugar och ören. Endast ett mynt av högre valör har registrerats i fynden, ½ mark 1607 påträffad vid grävningen i Häverö kyrka i Uppland. Det är inte heller klart om detta mynt var avsiktligt deponerat i kyrkan som offer eller om det bara tappats.

I materialet kan man se en kraftig koncentration 1570-1599 med 137 mynt. Detta sammanfaller med de kraftiga inflationsperioderna. Man kan därför anta att det är deras låga värden som lett till de stora fynden, då man kanske inte ansträngde sig att söka efter dem i det fall man märkte att man tappat ett mynt. Omvänt är det påfallande att bara 21 mynt tillhör den föregående perioden 1521-1569. Kyrkoförordningens påbud 1571, att kollekt till de fattiga skulle tas upp varje helgdag, kan också ha påverkat antalet myntfynd.

Varför just Gudmundrå har flest relevanta fynd tror jag beror på att kyrkan renoverades kraftigt under flera omgångar samt att man beställde nya interiöra utsmyckningar i och med dessa. Även fynden av pilgrimsmärkena bör beaktas här då detta skulle kunna vara ett tecken på att många besökare och pilgrimer reste till kyrkan. Jag tolkar därför detta som att kyrkan hade många besökare p.g.a. dess popularitet och därför skulle detta kunna vara svaret på de stora myntfynden i kyrkan.

6. KÄLLFÖRTECKNING

6.1 Muntliga källor

Jonsson, Kenneth 2009-04-12

Melin, Pia 2008-08-02

6.2 Otryckta källor

Almby kyrka, Nä, ATA

Arby kyrka, Sm, SHM 30040

Bergunda kyrka, Sm, Sonny Serrestam, Smålands Museum

Bjärka kyrkoruin, Vg, SHM 21749

Botilsäter, Vg

Brunns kyrkoruin, Vg SLM 84524

Brämhults kyrka, Vg

Dagsbergs kyrka, Ög

Ettaks kyrkoruin, Vg
 Folkkärna kyrka, Dr, Folkkärna sn, ATA
 Fors kyrka, Sö, Eskilstuna sn, ATA
 Frinnaryds kyrka, Sm, Frinnaryds sn, ATA
 Fänneslunda kyrkoruin, Vg, SHM 21725
 Föra kyrka, Öl
 Gränna kyrka, Sm, KMK 102490
 Gudmundrå kyrkoruin, Ån, SHM 22846
 Hagby kyrka, Sm, Hagby sn, Numismatiska institution arkiv
 Halltorps kyrka, SHM 26330
 Hammarö kyrka, Vr
 Hamneda kyrkoruin, Sm, SHM 21742
 Hannäs kyrkoruin, Sm, SHM 21742
 Haurida kyrka, Sm, Haurida sn, ATA
 Hornborga kyrkoruin, Vg, SHM 25738
 Hossmo kyrka, Sm, SHM 24870
 Husbyborgs kyrkoruin, Up, SHM dnr 4119/75
 Häverö kyrka, Up, SHM 30122
 Kumla kyrka, Nä, Kumla sn, ATA
 Källa kyrka, Öl, Källa sn, Numismatiska institution arkiv
 Lekaryds kyrka, Sm, SHM 27203
 Lilla Rytterne kyrkoruin, Vs, ATA
 Mistelås kyrka, Sm, Mistelås sn, ATA
 Njurunda kyrkoruin, Me, Njurunda sn, ATA
 Nöttja kyrka, Sm, Nöttja sn, Numismatiska institution arkiv
 Orsa kyrka, NNÅ 97-99
 Pjätteryds kyrkogrund, Sm, SHM 698
 Rogslösa kyrka, Ög
 Ryds kyrkoruin, Vg
 Sankta Annas kapellruin, Ög
 Skaga kapell, Vg
 Skånela kyrka, Up, SHM 25275
 Stenåsa kyrka, Öl, Stenåsa sn, Numismatiska institution arkiv
 Stora Kils kyrkogrund, Vr
 Stora Rytterns kyrkoruin, Vs, SHM 22217
 Södra säms kyrkoruin, Vg
 Tissereds kyrkoruin, Vg
 Torsåkers kyrka, Ån,
 Torsås kyrka, Sm, SHM 26668
 Tuns kyrka, Vg, SHM 24634
 Tystberga kyrka, Sö, Tystberga sn, Numismatiska institution arkiv
 Törnfalls kyrka, Sm, KMK 340/90, 43/91
 Ullene kyrkoruin, Vg SHM 29043
 Valbo kyrka, Gä, Valbo sn, ATA
 Vederslövs kyrka, Sm
 Vists kyrka, Ög
 Vislanda gamla kyrka, Sm, Vislanda sn, ATA
 Älgårås kyrka, Vg
 Älvdalens kyrka, Dr, Nordisk Numismatisk Årsskrift 1997-99
 Ämbeskogs kyrkogrund, Ds, Svanskogs sn, ATA
 Ämleboda kyrkoruin, Sm, Ämleboda sn, ATA
 Överhölö kyrkoruin, Sö, Hölö sn, ATA

6.3 Tryckta källor

Ahlström, Bjarne, Almer, Yngve och Hemmingsson, Bengt 1976. *Sveriges mynt 1521-1977*. Stockholm.
 Anonym förf. *Minnen från hembygden/Gudmundrå hembygdsförening 1941*. Kramfors, särtryck.

Högberg, Olof 1901. *Gudmundrå i flydda tider*: minnesblad med anledningen af kyrkans hundraårsjubileum den 27 sept 1901 Sundsvall, särtryck.

Klackenberg, Henrik 1992. *Moneta nostra. Monetariseringen i medeltidens Sverige*. Lund.

Lagerqvist, Lars O, m.fl. 1995. *Myntningen i Sverige 995-1995*. Stockholm.

Larsson, Lars-Olof 2005. *Gustav Vasa. Landsfader eller tyrann?* Stockholm.

Lindkvist, Thomas & Sjöberg, Maria 2003. tredje upplagan 2009. *Det svenska samhället 800-1720. Klerkernas och adelns tid*. Stockholm.

Melin, Axel 1956. Kollekt. *Svensk uppslagsbok*. Malmö.

Melin, Pia 2006. *Fåfängans förgänglighet. Allegorin som livs- och lärospiegel hos Albertus Pictor*. Stockholm.

Runer, Johan 2006. *Från hav till land eller Kristus och odalen, - en studie av Sverige under äldre medeltid med utgångspunkt från de romanska kyrkorna*. Stockholm.

SM, Ahlström, Bjarne, Almer, Yngve och Hemmingsson, Bengt 1976. *Sveriges mynt 1521-1977*. Stockholm.

Tingström, Bertel 1972. *Svensk numismatisk uppslagsbok. Mynt i ord och bild 1521-1972*. Stockholm.

Wagndal, Per 1951. *Minnesskrift vid Gudmundrå kyrkas 150-årsjubileum 1801-1951*. Örnsköldsvik, särtryck.

Stockholms
universitet